

Schleicher August (Augustas Šleičeris; 1821 vasario 19 Meiningene – 1868 gruodžio 6 Jenoje), vokiečių kalbininkas. Rusijos MA užsienio narys korespondentas (1857). Nuo 1840 studijavo Leipcigo ir Tübingeno u-tuose. nuo 1843 – Bonos u-te, kurį baigė 1846. Gavo 3 metų atostogas mokslinėms kelionėms į Paryžių ir Londoną. 1850–57 Prahos, 1857–68 Jenos u-tų profesorius. Šleicheris – žymiausias XIX a. vidurio indoeuropeistas, užbaigęs Franzo Boppo ir Rasmuso Kristiano Rasko pradėtą indoeuropiečių kalbotyros etapą. Tyrė bendrąsias indoeuropeistikos, kalbos teorijos problemas, daug nuveikė germanistikos, slavistikos, baltistikos srityse. Svarbiausi Šleicherio veikalai: „Indoeuropiečių kalbų lyginamosios gramatikos kompendiumas“ (*Compendium der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen*, Weimar, 1861–62), „Vokiečių kalba“ (*Die deutsche Sprache*, Stuttgart, 1860), „Bažnytinės slavų kalbos formų mokslas“ (*Die Fomenlehre der kirchenslawischen Sprache*, Bonn ir kt., 1852), „Darvino teorija ir kalbotyra“ (*Die Darwinische Theorie und die Sprachwissenschaft*, Weimar, 1863). Dauguma šių veikalų buvo išleisti po kelis kartus, verčiami į kitas kalbas. Šleicheris patobulino lyginamąjį metodą, sukūrė genealoginio kalbų medžio teoriją.

Šleicherio nuopelnai lituanistikai didžiuliai. Gavęs iš Vienos imperatoriškosios MA lėšų, jis 1852 gegužės mėnesį atvyko į Karaliaučių. Susitiko su Fridrichu Kuršaičiu ir Ferdinandu Nesselmannu. Per penketą mėnesių aplankė daugybę Mažosios Lietuvos lietuviškų vietovių. Bendraudamas su žmonėmis, gerai pramoko lietuviškai, prisirinko kalbos duomenų. Grįžęs į Prahą, baigė rašyti jau anksčiau pradėtą lietuvių kalbos gramatiką.

Konsultantu buvo pasikvietęs ir lietuvių mokytoją Kristupą Kumutaitį, pas kurį (Kakšiuose, netoli Ragainės) ilgiausiai gyveno savo viešnagės Mažajoje Lietuvoje metu. 1856 Prahoje buvo išleista „Lietuvių kalbos gramatika“ (*Litauische Grammatik*), o 1857– „Lietuvių kalbos skaitiniai ir žodynas“ (*Litauisches Lesebuch und Glossar*); šios dvi knygos sudaro „Lietuvių kalbos vadovą“ (*Handbuch der litauischen Sprache*). Šleicherio gramatikoje pirmą kartą taip plačiai ir nuosekliai, su Šleicherio veikalams būdingu sistemiškumu buvo aprašyta lietuvių kalbos struktūra. Tai buvo pirmoji mokslinė lietuvių kalbos gramatika, turėjusi didžiulį poveikį vėlesnėms lietuvių kalbos gramatikoms. Antanas Baranauskas 1870 ją išsivertė į lietuvių kalbą ir naudojo dėstydamas Kauno kunigų seminarijoje. Ją gerai buvo išstudijavę Antanas ir Jonas Juškos, Jonas Spudulis, Kazimieras Jaunius, Jonas Jablonskis, Kazimieras Būga ir kt. lietuvių kalbininkai. Šleicherio gramatika turėjo nemažą įtaką lietuvių kalbos rašybos formavimuisi ir vakarų aukštaičių tarmės pasirinkimui bendrinės kalbos pagrindu. Pagrindinis gramatikos trūkumas – priegaidžių neskyrimas; nors Šleicheris ir buvo gerai susipažinęs su Kuršaičio lietuvių kalbos priegaidžių aprašymu, tačiau atskirti tvirtagalę priegaidę nuo tvirtapradės jam atrodė per daug sunku. Šleicherio kelionė į Mažąją Lietuvą ir jo išleista gramatika XIX a. kalbotyroje buvo laikoma tikru mokslo žygdarbiu: įrodyta, kad gramatikas reikia rašyti remiantis gyvąja žmonių kalba, o ne įvairiais (dažnai klaidingais) tekstais. Domėtis baltistika Šleicherį skatino ir Sankt Peterburgo MA: 1863 penkeriems metams paskyrė Šleicheriui honorarą, už kurį, be kitų dalykų, jis buvo sutikęs parašyti lyginamąją baltų kalbų gramatiką ir baltų bei slavų prokalbės gramatiką. 1865 Sankt Peterburgo MA išleido Šleicherio parengtą pirmą mokslinį Kristijono Donelaičio raštų leidimą (*Christian Donaleitis. Litauische Dichtungen*). Rengdamas spaudai šį veikalą, Šleicheris konsultavosi su Kuršaičiu, be to, jam talkininkavo Kumutaitis ir kitas ragainiškis mokytojas Jurgis Meškaitis, į žodyno koregavimą buvo įtrauktas ir Baranauskas, tuo metu profesoriavęs Sankt Peterburgo dvasinėje akademijoje. Parengęs šį leidimą, Šleicheris atsidėjo minėtiems akademijos pageidautiems darbams. Paskelbė iš šios srities keletą straipsnių, tačiau netikėta mirtis sutrukdė jam parašyti tuos ir baltistikai, ir slavistikai labai svarbius veikalus. Iš kitų Šleicherio lituanistikos darbų minėtina 1853 Vienos imperatoriškosios MA darbuose paskelbta studija „Lituanica“, kurioje nagrinėjami lietuvių rašybos

klausimai, aptariama Jono Brodovskio žodynas, Martyno Mažvydo „Katekizmas“, klasifikuojami lietuvių kalbos veiksmažodžiai. Čekų žurnale (*Časopis Českého Museum* 27, 1853) paskelbė darbą „Apie lietuvių kalbą, ypač atsižvelgiant į slavų kalbą“ (*O jazyku litevském, zvláště ohledem na slovanský*).

Šleicheris buvo ne tik žymus mokslininkas, bet ir patraukli asmenybė. Be kalbotyros, labai domėjosi botanika, buvo geras sportininkas, tai jam padėjo nepaprastai intensyviai dirbti protinį darbą.

L: Sabaliauskas A. Augustas Šleicheris. *LKK* 11.1969; Drotvinas V. *Augustas Šleicheris lituanistas*. Vilnius, 1979; Sabaliauskas A. *Lietuvių kalbos tyrinėjimo istorija* 1. Vilnius, 1979, p. 63–71. [...] A. S.

Lietuvių kalbos enciklopedija, sudarė Kazys Morkūnas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008, p. 476–477.